

PAPER-II
SANSKRIT

Signature and Name of Invigilator

1. (Signature) _____

(Name) _____

2. (Signature) _____

(Name) _____

J 2516

Time : 1 ¼ hours]

OMR Sheet No. : .....

(To be filled by the Candidate)

Roll No.

--	--	--	--	--	--	--	--

(In figures as per admission card)

Roll No. _____

(In words)

[Maximum Marks : 100

Number of Pages in this Booklet : 8

Number of Questions in this Booklet : 50

Instructions for the Candidates

1. Write your roll number in the space provided on the top of this page.
2. This paper consists of fifty multiple-choice type of questions.
3. At the commencement of examination, the question booklet will be given to you. In the first 5 minutes, you are requested to open the booklet and compulsorily examine it as below :
  - (i) To have access to the Question Booklet, tear off the paper seal on the edge of this cover page. Do not accept a booklet without sticker-seal and do not accept an open booklet.
  - (ii) **Tally the number of pages and number of questions in the booklet with the information printed on the cover page. Faulty booklets due to pages/questions missing or duplicate or not in serial order or any other discrepancy should be got replaced immediately by a correct booklet from the invigilator within the period of 5 minutes. Afterwards, neither the Question Booklet will be replaced nor any extra time will be given.**
  - (iii) After this verification is over, the Test Booklet Number should be entered on the OMR Sheet and the OMR Sheet Number should be entered on this Test Booklet.
4. Each item has four alternative responses marked (1), (2), (3) and (4). You have to darken the circle as indicated below on the correct response against each item.

Example : ① ② ● ④
where (3) is the correct response.
5. Your responses to the items are to be indicated in the **OMR Sheet given inside the Booklet only**. If you mark your response at any place other than in the circle in the OMR Sheet, it will not be evaluated.
6. Read instructions given inside carefully.
7. Rough Work is to be done in the end of this booklet.
8. If you write your Name, Roll Number, Phone Number or put any mark on any part of the OMR Sheet, except for the space allotted for the relevant entries, which may disclose your identity, or use abusive language or employ any other unfair means, such as change of response by scratching or using white fluid, you will render yourself liable to disqualification.
9. You have to return the Original OMR Sheet to the invigilators at the end of the examination compulsorily and must not carry it with you outside the Examination Hall. You are, however, allowed to carry original question booklet and duplicate copy of OMR Sheet on conclusion of examination.
10. Use only Black Ball point pen provided by C.B.S.E.
11. Use of any calculator or log table etc., is prohibited.
12. There is no negative marks for incorrect answers.

परीक्षार्थियों के लिए निर्देश

1. इस पृष्ठ के ऊपर नियत स्थान पर अपना रोल नम्बर लिखिए ।
2. इस प्रश्न-पत्र में पचास बहुविकल्पीय प्रश्न हैं ।
3. परीक्षा प्रारम्भ होने पर, प्रश्न-पुस्तिका आपको दे दी जायेगी । पहले पाँच मिनट आपको प्रश्न-पुस्तिका खोलने तथा उसकी निम्नलिखित जाँच के लिए दिये जायेंगे, जिसकी जाँच आपको अवश्य करनी है :
  - (i) प्रश्न-पुस्तिका खोलने के लिए पुस्तिका पर लगी कागज की सील को फाड़ लें । खुली हुई या बिना स्टीकर-सील की पुस्तिका स्वीकार न करें ।
  - (ii) कवर पृष्ठ पर छपे निर्देशानुसार प्रश्न-पुस्तिका के पृष्ठ तथा प्रश्नों की संख्या को अच्छी तरह चेक कर लें कि ये पूरे हैं । दोषपूर्ण पुस्तिका जिनमें पृष्ठ/प्रश्न कम हों या दुबारा आ गये हों या सीरियल में न हों अर्थात् किसी भी प्रकार की त्रुटिपूर्ण पुस्तिका स्वीकार न करें तथा उसी समय उसे लौटाकर उसके स्थान पर दूसरी सही प्रश्न-पुस्तिका ले लें । इसके लिए आपको पाँच मिनट दिये जायेंगे । उसके बाद न तो आपकी प्रश्न-पुस्तिका वापस ली जायेगी और न ही आपको अतिरिक्त समय दिया जायेगा ।
  - (iii) इस जाँच के बाद प्रश्न-पुस्तिका का नंबर OMR पत्रक पर अंकित करें और OMR पत्रक का नंबर इस प्रश्न-पुस्तिका पर अंकित कर दें ।
4. प्रत्येक प्रश्न के लिए चार उत्तर विकल्प (1), (2), (3) तथा (4) दिये गये हैं । आपको सही उत्तर के वृत्त को पेन से भरकर काला करना है जैसा कि नीचे दिखाया गया है :

उदाहरण : ① ② ● ④
जबकि (3) सही उत्तर है ।
5. प्रश्नों के उत्तर केवल प्रश्न पुस्तिका के अन्दर दिये गये OMR पत्रक पर ही अंकित करने हैं । यदि आप OMR पत्रक पर दिये गये वृत्त के अलावा किसी अन्य स्थान पर उत्तर चिह्नांकित करते हैं, तो उसका मूल्यांकन नहीं होगा ।
6. अन्दर दिये गये निर्देशों को ध्यानपूर्वक पढ़ें ।
7. कच्चा काम (Rough Work) इस पुस्तिका के अन्तिम पृष्ठ पर करें ।
8. यदि आप OMR पत्रक पर नियत स्थान के अलावा अपना नाम, रोल नम्बर, फोन नम्बर या कोई भी ऐसा चिह्न जिससे आपकी पहचान हो सके, अंकित करते हैं अथवा अभद्र भाषा का प्रयोग करते हैं, या कोई अन्य अनुचित साधन का प्रयोग करते हैं, जैसे कि अंकित किये गये उत्तर को मिटाना या सफेद स्याही से बदलना तो परीक्षा के लिये अयोग्य घोषित किये जा सकते हैं ।
9. आपको परीक्षा समाप्त होने पर मूल OMR पत्रक निरीक्षक महोदय को लौटाना आवश्यक है और परीक्षा समाप्ति के बाद उसे अपने साथ परीक्षा भवन से बाहर न लेकर जायें । हालाँकि आप परीक्षा समाप्ति पर मूल प्रश्न-पुस्तिका तथा OMR पत्रक की डुप्लीकेट प्रति अपने साथ ले जा सकते हैं ।
10. केवल C.B.S.E. द्वारा प्रदान किये गये काले बाल प्वाइंट पेन का ही इस्तेमाल करें ।
11. किसी भी प्रकार का संगणक (कैलकुलेटर) या लाग टेबल आदि का प्रयोग वर्जित है ।
12. गलत उत्तरों के लिए कोई नकारात्मक अंक नहीं हैं ।

SANSKRIT
संस्कृत
PAPER – II
प्रश्नपत्रम् – II

Note : This paper contains **fifty (50)** objective type questions of **two (2)** marks each.
All questions are compulsory.

सूचना : इस प्रश्नपत्र में **पचास (50)** बहु-विकल्पीय प्रश्न हैं । प्रत्येक प्रश्न के **दो (2)** अंक हैं । **सभी** प्रश्न अनिवार्य हैं ।

सूचना : अस्मिन् प्रश्नपत्रे **पञ्चाशत् (50)** बहुविकल्पीयाः प्रश्नाः सन्ति । प्रत्येकं प्रश्नस्य **अङ्कद्वयं** वर्तते । **सर्वे** प्रश्नाः अनिवार्याः ।

1. नक्षत्रसम्पातादिना वेदकालं कः प्रतिपादयति ?
(1) मैक्षमूलरः (2) बालगंगाधर तिलकः
(3) एम. विन्टरनिट्जः (4) ए. वेबरः
2. कौशिकगृह्यसूत्रं केन वेदेन सह सम्बद्धमस्ति ?
(1) अथर्ववेदेन (2) यजुर्वेदेन
(3) ऋग्वेदेन (4) सामवेदेन
3. “यस्मान्न ऋते विजयन्ते जनासो यं युध्यमाना अवसे ह्वन्ते ।”.....
अस्य मन्त्रस्य का देवता अस्ति ?
(1) वरुणः (2) इन्द्रः
(3) अग्निः (4) विष्णुः
4. प्रश्नोपनिषत् केन वेदेन सह सम्बद्धा अस्ति ?
(1) अथर्ववेदेन (2) सामवेदेन
(3) ऋग्वेदेन (4) कृष्णयजुर्वेदेन
5. पञ्चविंशब्राह्मणस्य अपरं नाम अस्ति
(1) ताण्ड्यमहाब्राह्मणम् (2) आर्षेयब्राह्मणम्
(3) सामविधानब्राह्मणम् (4) देवताध्यायब्राह्मणम्
6. कस्य वेदस्य आरण्यकं न प्राप्यते ?
(1) सामवेदस्य (2) अथर्ववेदस्य
(3) यजुर्वेदस्य (4) ऋग्वेदस्य
7. ‘सरमा-पणि’ सूक्ते कति मन्त्राः सन्ति ?
(1) 11 (2) 12
(3) 13 (4) 14

8. अधस्तनयुग्मानां समीचीनां मेलन तालिकां चिनुत :

(a) छन्दःशास्त्रम्	(i) ऋग्वेदः
(b) कौषीतकिब्राह्मणम्	(ii) सामवेदः
(c) तैत्तिरीयोपनिषद्	(iii) पिङ्गलः
(d) केनोपनिषद्	(iv) यजुर्वेदः

(a)	(b)	(c)	(d)
(1) (iii)	(ii)	(i)	(iv)
(2) (iii)	(iv)	(i)	(ii)
(3) (iii)	(i)	(iv)	(ii)
(4) (iii)	(ii)	(iv)	(i)

9. अधस्तनेषु कल्प-वेदाङ्गान्तर्गतं किमस्ति ?

(1) मानवशुल्बसूत्रम्	(2) पिङ्गलछन्दःशास्त्रम्
(3) शौनकप्रातिशाख्यम्	(4) प्रश्नोपनिषद्

10. अधोडङ्कितेषु को ग्रन्थो वेदाङ्गान्तर्गतो नास्ति ?

(1) हिरण्यकेशिधर्मसूत्रम्	(2) महाभाष्यम्
(3) ईशोपनिषद्	(4) अष्टाध्यायी

11. 'तदिदं विद्यास्थानं व्याकरणस्य कात्स्न्यं स्वार्थसाधकं च' इत्यनेन कस्य निर्देशो भवति ?

(1) महाभाष्यस्य	(2) वाक्यपदीयस्य
(3) निरुक्तस्य	(4) ऋग्वेदप्रातिशाख्यस्य

12. अन्त्यादलः पूर्व-वर्णस्य का सञ्ज्ञा भवति ?

(1) गतिसञ्ज्ञा	(2) उपधासञ्ज्ञा
(3) प्रगृह्यसञ्ज्ञा	(4) सर्वनामस्थानसञ्ज्ञा

13. अधोलिखितेषु निरनुबन्धकः कः प्रत्ययः अपृक्तसञ्ज्ञको भवति ?

(1) भ्याम्	(2) डमुट्
(3) अनङ्	(4) सु

14. 'प्रासादात् प्रेक्षते' इत्यत्र पञ्चमी-विभक्तिविधायकनियमः कः ?

(1) ल्यब्लोपे कर्मण्यधिकरणे च	(2) आख्यातोपयोगे
(3) पराजेरसोढः	(4) जनिकर्तुः प्रभवः

15. 'अभ्याशादागतः' इत्यत्र तत्पुरुष-समासविधायको नियमः कः ?

(1) चतुर्थी तदर्थाथबलिहितसुखरक्षितैः	(2) पञ्चमी भयेन
(3) स्तोकास्तिकदूरार्थकृच्छ्राणि क्तेन	(4) पूर्वापराधरोत्तरमेकदेशिनैकाधिकरणे

16. 'द्वन्द्वश्च प्राणितूर्यसेनाङ्गानाम्' इति सूत्रस्य तूर्याङ्गवाचकपदस्य कस्मिन् उदाहरणे सङ्घटनं भवति ?
- (1) रथिकाश्वारोहम् (2) त्वक्-स्रजम्
(3) पाणिपादम् (4) मार्दङ्गिकवैणविकम्
17. 'प्रभुर्बुभूषुर्भुवनत्रयस्ये' त्यत्र षष्ठी-विभक्तिप्रयोगे को हेतुर्दर्शितो भट्टोजि दीक्षितेन ?
- (1) 'नमः - स्वस्ति-स्वाहा-स्वधाऽलं वषड्योगाच्चे' ति सूत्रनिर्देशः
(2) 'तस्मै प्रभवति सन्तापादिभ्यः' इति सूत्रनिर्देशः
(3) 'स एषां ग्रामणीः' इति सूत्रनिर्देशः
(4) 'अलमिति पर्याप्त्यर्थग्रहणम्' इति विवरणम्
18. 'षष्ठ्यतसर्थप्रत्ययेन' इति सूत्रस्योदाहरणं किम् भवति ?
- (1) दक्षिणेन ग्रामस्य (2) ग्रामस्य दक्षिणतः
(3) ग्रामस्य दूरम् (4) अन्नस्य हेतोर्वसति
19. 'जगत् सृष्ट्वा' इत्यत्र 'जगत्' शब्दे कृदन्त 'सृष्ट्वा' शब्दप्रयोगेऽपि षष्ठी कथं न भवति ?
- (1) 'न लोकाव्ययनिष्ठाखलर्थतृनामि'ति सूत्रेण लादेशे षष्ठीनिषेधात्
(2) 'न लोकाव्ययनिष्ठाखलर्थतृनामि'ति सूत्रेण उकञ्-प्रत्ययान्तप्रयोगे षष्ठीनिषेधात्
(3) 'न लोकाव्ययनिष्ठाखलर्थतृनामि'ति सूत्रेण कृदव्यययोगे षष्ठीनिषेधात्
(4) 'अकेनोर्भविष्पदाधमर्णयोः' इत्यनेन षष्ठीनिषेधात्
20. को वर्णः अन्तःस्थेषु न गण्यते ?
- (1) च् (2) य्
(3) व् (4) ल्
21. विषमीकरणस्य उदाहरणं किम् अस्ति ?
- (1) गच्छति (2) चलति
(3) अधावत् (4) बभूव
22. ध्वनिपरिवर्तने बलाघातस्य महत्त्वं केन प्रतिपादितम् ?
- (1) ग्रिमेण (2) ग्रासमानेन
(3) वर्णरेण (4) स्मित्थेन
23. का भाषा अयोगात्मिकायाः भाषायाः उदाहरणम् अस्ति ?
- (1) संस्कृतम् (2) तुर्की
(3) चैरोकी (4) चीनी
24. का भाषा 'सतम्' वर्गे न विद्यते ?
- (1) संस्कृतम् (2) फारसी
(3) लैटिनम् (4) ईरानी

25. संस्कृतस्य 'सोमम्' इति अयं शब्दः ईरानी - भाषायां कथं परिवर्तितः ?
 (1) जोमम् (2) खोमम्
 (3) हओमम् (4) कोमम्
26. 'यथार्थानुभवः प्रमा' इत्यत्र 'अनुभव' पद-ग्रहणेन कस्य निरासः ?
 (1) स्मृतेः (2) प्रत्यक्षस्य
 (3) अनुमानस्य (4) शब्दप्रमाणस्य
27. व्याप्तिबलेनार्थगमकं किमुच्यते ?
 (1) परामर्शः (2) पक्षः
 (3) लिङ्गम् (4) साध्यम्
28. तर्कसङ्ग्रहानुसारं पदार्थाः कतिविधाः ?
 (1) षोडश (2) नव
 (3) चतुर्विंशतिः (4) सप्त
29. आकरजं सुवर्णादि तर्कसङ्ग्रहे कस्मिन् परिगणितम् ?
 (1) पृथिव्याम् (2) तेजसि
 (3) गुणेषु (4) व्योम्नि
30. अधोलिखितेषु परार्थानुमानस्य पञ्चावयवेषु कस्य परिगणनं नास्ति ?
 (1) प्रतिज्ञायाः (2) हेतोः
 (3) संशयस्य (4) निगमनस्य
31. मनोद्रव्यं कीदृशं भवति तर्कसङ्ग्रहरीत्या ?
 (1) परमाणुरूपम् अनित्यञ्च (2) विभु अनित्यञ्च
 (3) विभु नित्यञ्च (4) परमाणुरूपं नित्यञ्च
32. कार्यत्वलक्षणं किमात्मकमस्ति ?
 (1) अनन्यथासिद्धनियतपश्चाद्भावित्वम् (2) अनन्यथासिद्धनियतपूर्वभावित्वम्
 (3) अन्यथासिद्धपूर्वभावित्वम् (4) अन्यथासिद्धपश्चाद्भावित्वम्
33. तर्कसङ्ग्रहे संस्कारः कतिविधः प्रोक्तः ?
 (1) द्विविधः (2) चतुर्विधः
 (3) षड्विधः (4) त्रिविधः

34. दुःखत्रयाभिघाते सांख्यसिद्धान्तः कस्मात् श्रेयान् हेतुः ?
- (1) आर्षसिद्धान्तात् (2) नित्यत्वात्
(3) व्यक्ताव्यक्तज्ञविज्ञानात् (4) ब्रह्मज्ञानपरकात्
35. व्यक्तं कीदृशं न भवति ?
- (1) परतन्त्रम् (2) अनाश्रितम्
(3) सावयवम् (4) सक्रियम्
36. भिन्नधर्माणां गुणानां वृत्तिः कीदृशी भवति ?
- (1) जलवत् (2) वायुवत्
(3) अग्निवत् (4) प्रदीपवत्
37. कस्माद् हेतोः पुरुषस्य सिद्धिर्भवति ?
- (1) सक्रियत्वात् (2) गुणवत्त्वात्
(3) भोक्तृभावात् (4) प्रवृत्तिभावात्
38. 'समष्टिव्यष्टि-अभिप्रायेण एकमनेकमिति व्यवहारः' इदं लक्षणं कस्य घटते ?
- (1) भ्रमस्य (2) अध्यारोपस्य
(3) तत्त्वज्ञानस्य (4) अज्ञानस्य
39. विक्षेपः कस्य शक्ति-रस्ति ?
- (1) अज्ञानस्य (2) ईश्वरस्य
(3) प्राज्ञस्य (4) उपाधेः
40. 'एको रसः करुण एव निमित्तभेदात्....' उत्तररामचरिते कस्येयमुक्तिः ?
- (1) सीतायाः (2) तमसायाः
(3) वासन्त्याः (4) मुरलायाः
41. मृच्छकटिकस्य तृतीयाङ्कस्य नाम किम् ?
- (1) अलङ्कार-न्यासः (2) सन्धिच्छेदः
(3) प्रवहण-विपर्ययः (4) व्यवहारः

42. अधस्तनयुग्मानां समीचीनां मेलन तालिकां चिनुत :
(a) गतं तिरश्चीनमनूरुसारथे:	(i) उत्तररामचरितम्
(b) न हि प्रियं प्रवक्तुमिच्छन्ति मृषा हितैषिणः	(ii) नैषधीयचरितम्
(c) निपीय यस्य क्षित्तिरक्षिणः कथां	(iii) शिशुपालवधम्
(d) अद्वैतं सुखदुःखयोरनुगतं	(iv) किरातार्जुनीयम्
(1) (iii) (iv) (i) (ii)
(2) (ii) (iii) (iv) (i)
(3) (iii) (iv) (ii) (i)
(4) (i) (ii) (iii) (iv)
43. “दोषास्तस्यापकर्षकाः” इत्यत्र ‘तस्य’ इत्यनेन सह साहित्यदर्पणमते कस्य बोधः ?
(1) रसस्य	(2) अलङ्कारस्य
(3) गुणस्य	(4) सङ्केतस्य
44. ‘यत्र तु रतिः प्रकृष्टा नाभीष्टमुपैति....’ इति कः ?
(1) विप्रलम्भः	(2) संभोगः
(3) करुणः	(4) वीरः
45. शान्तरसस्य वर्णः कः ?
(1) नीलवर्णः	(2) पीतवर्णः
(3) कुन्देन्दुसुन्दरच्छायः	(4) रक्तवर्णः
46. अभिज्ञानशाकुन्तले वायोः विभिन्नस्तरेषु परिभ्रमणं कस्मिन्नङ्के वर्तते ?
(1) चतुर्थे	(2) पञ्चमे
(3) षष्ठे	(4) सप्तमे
47. मृच्छकटिकम् कस्य रूपकस्य उदाहरणं भवति ?
(1) प्रकरणस्य	(2) नाटकस्य
(3) प्रहसनस्य	(4) भाणस्य
48. अभिज्ञानशाकुन्तले विदूषकस्य नाम भवति
(1) मधुसेनः	(2) माधव्यः
(3) गौतमः	(4) शारद्वतः
49. स्वप्नवासवदत्ते वर्णितपात्रेषु उदयनस्य सेनापतिः कः आसीत् ?
(1) आरुणिः	(2) रुमण्वान्
(3) यौगन्धरायणः	(4) प्रद्योतः
50. योग्यताकांक्षासत्तियुक्तः पदोच्चयः भवति
(1) अभिधा	(2) लक्षणा
(3) वाक्यम्	(4) महावाक्यम्

Space For Rough Work